

Robert Mroczek¹

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej

Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa

Sektor mięsa czerwonego w Polsce po przystąpieniu do UE

Red meat sector in Poland after the accession to the EU

Synopsis. Wspólna Polityka Rolna w niewielkim stopniu oddziałuje na rynek wieprzowiny oraz wołowiny w Polsce, pomimo tego, że dysponuje ona bogatym wachlarzem instrumentów. Zniesienie barier celnych po akcesji Polski do UE w maju 2004 roku zwiększyło wymianę handlową wieprzowiną oraz wołowiną głównie z krajami Wspólnoty, co wynikało przede wszystkim z naszych przewag cenowych, tak po stronie producentów, jak i przetwórców. Zyskali przede wszystkim producenci żywca wołowego, gdyż jego ceny po 2004 roku zaczęły rosnąć, tym samym zahamowany został regres w chowie bydła rzeźnego w Polsce. Postępują procesy koncentracji produkcji trzody chlewnej oraz bydła. W szybkim tempie duża grupa zakładów przetwórstwa mięsnego osiągnęła standardy produkcyjne zgodne z unijnymi.

Słowa kluczowe: sektor mięsa czerwonego, producenci żywca wieprzowego i wołowego, Unia Europejska, rolnictwo, przetwórstwo, Wspólna Polityka Rolna.

Abstract. The Common Agricultural Policy has a minor impact on pork and beef market in Poland, though it has at its disposal a wide range of instruments. The abolition of customs barriers after the Polish accession to the EU in May 2004 increased the trade in pork and beef mainly with the European Community countries. This results, above all, from our price advantage, both on the side of producers, as well as on the side of processing plants. The producers of beef cattle acquired the greatest profits because after 2004 the price of beef started to grow, and thereby the regress in production of slaughter cattle in Poland was stopped. The process of concentrating the production of pigs and cattle is in progress. A large number of meat processing plants quickly achieved the production standards required in the EU.

Key words: red meat sector, pig and cattle producers, European Union, agriculture, processing, Common Agricultural Policy.

Wstęp

Przetwórstwo mięsa w Polsce jest dominującym sektorem przemysłu spożywczego. Wartość produkcji sprzedanej przez przemysłowe przedsiębiorstwa mięsne w 2008 roku w cenach bieżących wyniosła 36 mld zł, a w cenach stałych 31,2 mld zł. Około 3/4 tej wartości jest udziałem przedsiębiorstw przetwórstwa mięsa czerwonego [Urban 2009B]. Produkcja towarowa żywca wieprzowego w 2007 roku wyniosła 8,4 mld zł, tj. 15,9% produkcji towarowej całego polskiego rolnictwa. Wyższa była jedynie towarowa produkcja mleka (9,8 mld zł). Produkcja towarowa żywca wołowego wyniosła 2,6 mld zł [Mały... 2008]. W 2007 roku ponad 660 tys. gospodarstw rolnych utrzymywało trzodę chlewną, a bydło posiadało 700 tys. gospodarstw rolnych. Duża liczba gospodarstw utrzymująca

---

¹ Dr inż., e-mail: mroczek@ierigz.waw.pl.

trzodę chlewną oraz bydło wpływa na niską koncentrację produkcji. Z przytoczonych danych liczbowych widać, jak duże znaczenie ma sektor mięsa czerwonego w polskiej gospodarce żywnościowej.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie zmian na rynku mięsa wieprzowego i wołowego w Polsce po akcesji do UE. Mimo, iż mija dopiero 5 lat od tego wydarzenia, a więc jest to stosunkowo niedługi okres czasu, to w sektorze mięsa czerwonego, tak wśród producentów jak i przetwórców, nastąpiły widoczne zmiany, jeżeli chodzi o koncentrację produkcji zwierząt rzeźnych, jak i o liczbę zakładów przemysłu mięsnego mających uprawnienia do eksportu swoich produktów na poszerzony rynek unijny.

Produkcja mięsa czerwonego w Polsce

Dominującym kierunkiem produkcji mięsa w Polsce jest wieprzowina, z udziałem około 55%. Na drugim miejscu znajduje się produkcja mięsa drobiowego (około 33%), a na trzecim wołowiny i cielęciny (około 12%) (tab. 1).

Tabela 1. Produkcja mięsa w Polsce w wbc^a, tys. ton

Table 1. Meat production in Poland in wbc, thousand ton

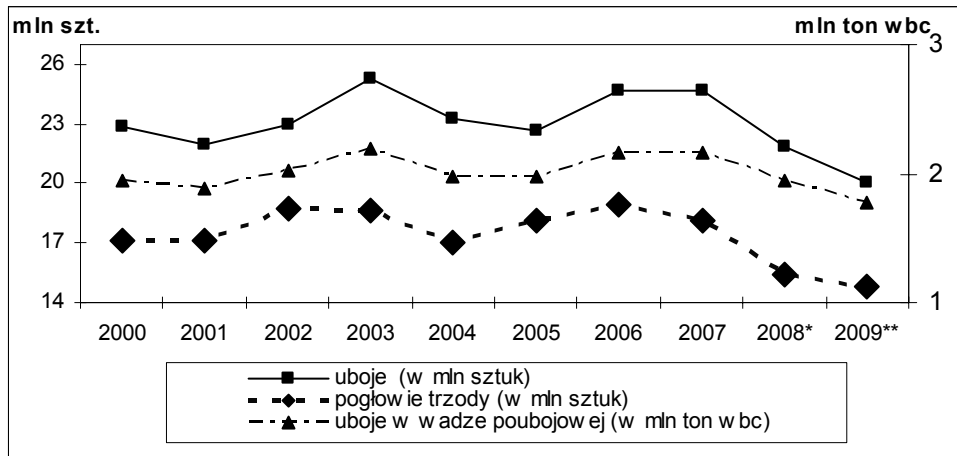
Produkcja	Rok			
	2001	2003	2007	2008
Produkcja żywca ogółem	2963	3461	3737	3569
w tym: trzody	1886	2209	2165	1937
bydła i cieląt	342	355	405	417
drobiu	696	859	1116	1165
Uboje przemysłowe				
trzody	.	1495	1852	1640 ^b
bydła i cieląt	.	228	348	360 ^b
Uboje w przedsiębiorstwach przemysłowych				
trzody,	751	1033	1221	1120 ^b
bydła i cieląt,	133	172	228	245 ^b
Uboje w przedsiębiorstwach dużych i średnich				
trzody	516	726	951	872
bydła i cieląt	105	108	147	158

^a wbc – waga bita ciepła,

^b wstępny szacunek na podstawie danych GUS i IERiGŻ-PIB,

Źródło: [Urban 2009A].

Wejście Polski do UE nie spowodowało istotnych zmian w wielkości produkcji mięsa wieprzowego. W latach 2004-2008 średnia produkcja żywca wieprzowego wynosiła 2625 tys. ton, przy wahaniami produkcji na poziomie ± 120 tys. ton, tj. tyle samo, co przed akcesją (w latach 1999-2003). Nadal występują wahania w pogłowiu i produkcji trzody chlewnej wynikające z tzw. cyklu świńskiego (rys. 1, tab. 2). Na niezmiennym poziomie (87%) pozostała także towarowość produkcji żywca.

* uboje według wstępnego szacunku IERiGŻ-PIB, ** prognoza

Rys. 1. Produkcja mięsa wieprzowego

Fig. 1. Pork production

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 2. Produkcja żywca wieprzowego, tys. ton

Table 2. Live weight swine production, thousand ton

Rok	Produkcja	Odchylenie od średniej pięcioletniej
1999	2 675	+69,8
2000	2 500	-105,2
2001	2 419	-186,2
2002	2 600	-5,2
2003	2 832	+226,8
2004	2 538	-84,0
2005	2 540	-82,0
2006	2 774	+152,0
2007	2 775	+153,0
2008	2 483	-139,0
Średnia 1999-2003	2 605,2	±118,6
Średnia 2004-2008 ^a	2 622,0	±122,0
Średnia 1999-2003, %	×	±4,6
Średnia 2004-2008 ^a	×	±4,7

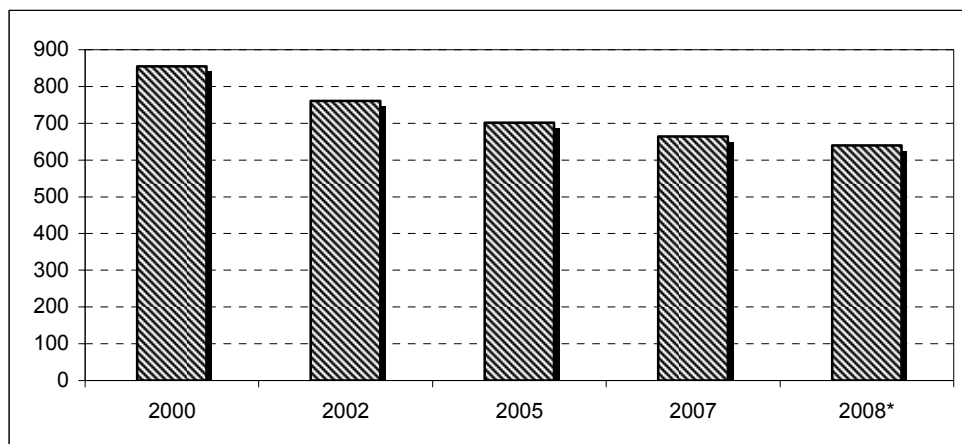
Źródło: [Rocznik... 1999-2007] i obliczenia własne.

Mechanizmy i narzędzia Wspólnej Polityki Rolnej nie zapobiegły znacznemu spadkowi pogłowia trzody chlewnej w 2008 i 2009 roku (rys. 1). Duża zmienność cen oraz wahania produkcji żywca rzeźnego nie są korzystne dla zakładów przetwórczych. Przemysł mięsny, jako największy odbiorca zwierząt rzeźnych, zainteresowany jest surowcem o wysokich parametrach jakościowych i stabilnymi dostawami. Nadal nie ma dostatecznie wykształconych więzi integracyjnych między producentami trzody chlewnej oraz bydła

rzeźnego a zakładami przemysłu mięsnego. Jest to jeden z mankamentów, który ogranicza naszą konkurencyjność na unijnym rynku mięsa.

Spośród narzędzi i mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej stabilizujących unijny rynek mięsa najczęściej wykorzystywanymi są cła ochronne i subsydiowanie eksportu mięsa do państw trzecich². Skup interwencyjny prowadzony jest tylko w określonych sytuacjach. Po raz ostatni interwencyjne zakupy wieprzowiny w UE przeprowadzono w połowie lat 80-tych ubiegłego wieku. Rzadko uruchamiane były też dopłaty do prywatnego magazynowania wieprzowiny.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego pogłowie trzody chlewnej w marcu 2009 roku wynosiło w Polsce 13,3 mln sztuk, tj. spadło do poziomu nienotowanego u nas od ponad 40 lat. Niewątpliwym wpływem na tak dużą redukcję pogłowia trzody chlewnej w 2008 i 2009 roku miało pogorszenie się opłacalności produkcji wieprzowiny w latach 2007-2008 na skutek rosnących cen zbóż na rynkach światowych i cen pasz przemysłowych. Nastąpiło rozchwianie relacji między cenami skupu trzody chlewnej a cenami zbóż (pasz). W 2007 roku relacja cen trzoda : żyto spadła do bardzo niskiego poziomu 1 : 5,3. Nie lepiej było też w I połowie 2008 roku, gdyż było to 1 : 4,9. Dopiero koniec 2008 roku i początek 2009 roku przyniosły znaczącą poprawę relacji cen skupu trzody do żyta na 1 : 8,5. Daje to nadzieję na odbudowę przez rolników stad trzody chlewnej w ciągu najbliższych dwóch lat. Mocna złotówka do połowy 2008 roku sprzyjała importowi wieprzowiny z krajów UE do Polski, stąd był to skuteczny hamulec ograniczający wzrost cen skupu żywca wieprzowego w naszym kraju.

*szacunek.

Rys. 2. Producenci trzody chlewnej w Polsce, tys.

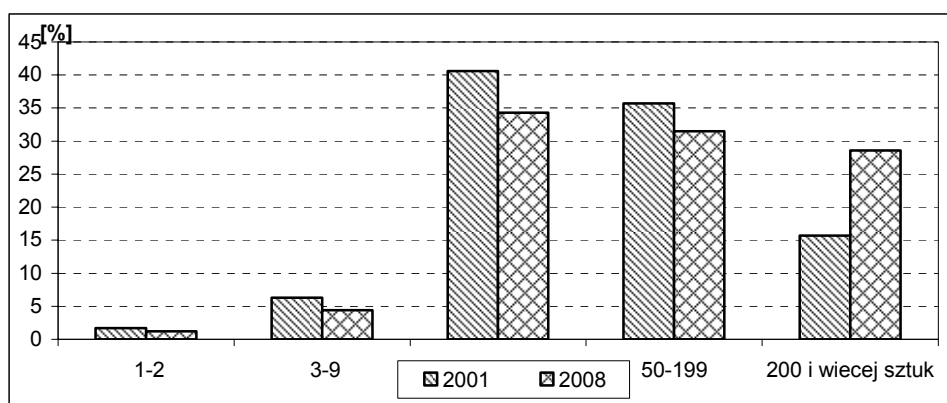
Fig. 2. Swine producers in Poland, thousand

Źródło: [Charakterystyka... 2001, 2006, 2008].

² Według danych Agencji Rynku Rolnego, w latach 2004-2008 subsydia wypłacone do eksportu wieprzowiny wyniosły 104,4 mln zł i objęły 100,6 tys. ton, z czego tylko w 2008 roku było 81,0 tys. ton. Rozporządzeniem Komisji Europejskiej nr 795/2008 zostały one w sierpniu 2008 roku zawieszane. Na podobną kwotę opiewały subsydia eksportowe do wołowiny i objęły one 41,0 tys. ton.

Powoli przebiega proces koncentracji produkcji trzody chlewnej w Polsce. W 2007 roku gospodarstw posiadających trzodę chlewną było 664 tys., tj. o prawie 200 tys. mniej niż w roku 2000 (rys. 2).

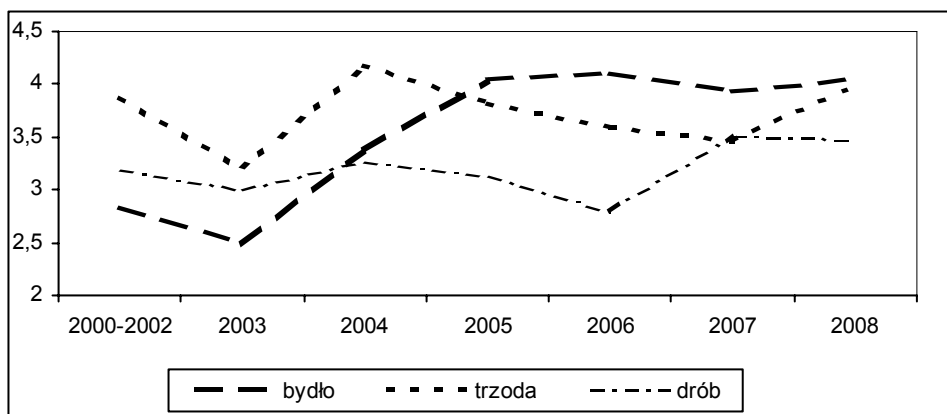
Produkcja trzody chlewnej nadal jest rozproszona pomimo tego, że prawie 2-krotnie wzrosło pogłowie trzody chlewnej w największych stadach liczących powyżej 200 sztuk. W 2008 roku stada te skupiały 28,6% pogłowia trzody ogółem, a w roku 2001 było to 15,7%³ (rys. 3).

Rys. 3. Rozkład pogłowia trzody chlewnej według skali chowu w roku 2001 i 2008

Fig. 3. Distribution of swine population according to the production scale in 2001 and 2008

Źródło: [Użytkowanie... 2001 i 2008].

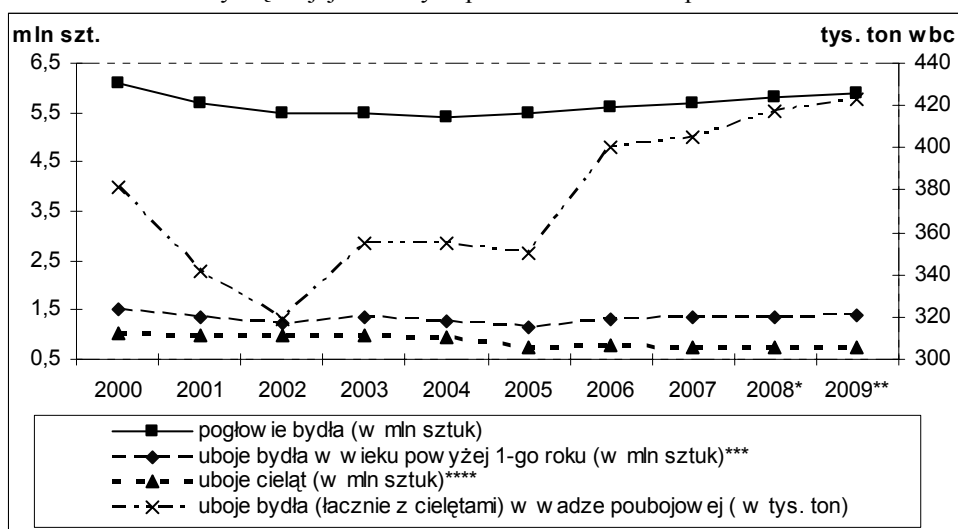
Rys. 4. Ceny skupu żywca średnie w roku, zł/kg

Fig. 4. Livestock purchase prices, annual average, PLN/kg

Źródło: [Rocznik... 2000-2007; Biuletyn... 2009].

³ Pogłowie trzody chlewnej w 2001 roku liczyło 17,1 mln sztuk, a w 2008 roku 15,4 mln sztuk (stan w lipcu)

Przystąpienie Polski do UE zahamowało regres w produkcji żywca wołowego w Polsce. W latach 2003-2005 ceny skupu żywca wołowego wzrosły o około 60% i wyniosły około 4 zł/kg. Na tym poziomie utrzymywały się przez następne trzy lata, a w pierwszych czterech miesiącach 2009 roku wzrosły do 4,6 zł/kg (rys. 4). Produkcja żywca wołowego w wadze poubojowej ciepłej (wbc) w 2008 roku osiągnęła 417 tys. ton i była wyższa o 17% niż w 2004 roku (rys. 5). Ponad połowa produkowanej w kraju wołowiny trafia na eksport, chociaż nie zaliczamy się do jej czołowych producentów we Wspólnocie.

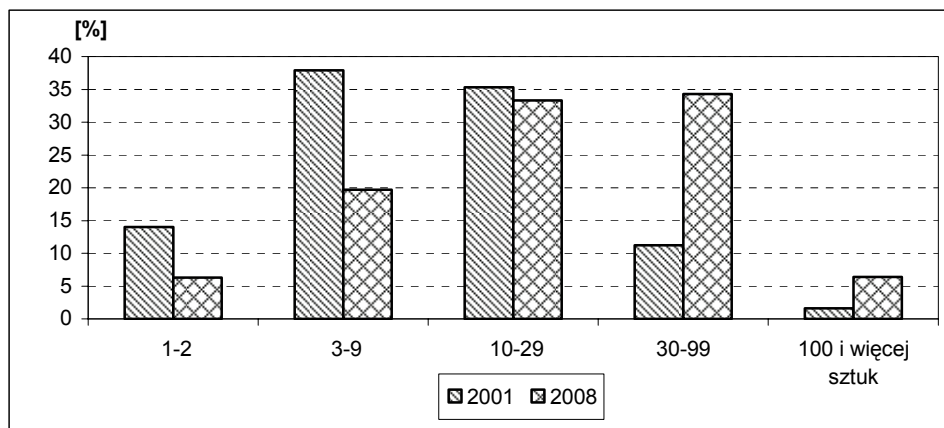
* uboje według wstępnego szacunku IERiGŻ-PIB, ** prognoza,
 *** łącznie z eksportem bydła opasowego, **** łącznie z eksportem cieląt,

Rys. 5. Produkcja mięsa wołowego

Fig. 5. Beef production

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i [Rynek... 2008].

W 2007 roku chowem i hodowlą bydła w Polsce zajmowało się 718,3 tys. gospodarstw rolnych, tj. o 217 tys. mniej niż w 2002 roku. W tej grupie blisko 650 tys. gospodarstw (91,3%) posiadało krowy. W gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka produkcja żywca wołowego jest najczęściej produkcją uboczną. Większość bydła przeznaczana w naszym kraju na rzeź pochodzi z ras mlecznych i ich krzyżówek z rasami mięsnymi, stąd jakość takiego mięsa jest niższa niż z ras wybitnie mięsnych, chowanych we Francji, Wielkiej Brytanii czy Włoszech.

Rys. 6. Rozkład pogłowia bydła według skali chowu w roku 2001 i 2008

Fig. 6. Distribution of cattle population according to the production scale in 2001 and 2008

Źródło: [Użytkowanie... 2001 i 2008].

Także i tutaj widoczny jest proces koncentracji produkcji. W 2001 roku w najmniejszych stadach, tj. liczących odpowiednio 1-2 i 3-9 sztuk bydła, skupiona była ponad połowa (52%) pogłowia bydła ogółem, a w 2008 roku było to 26%. W tym czasie wzrosła liczebność bydła w największych stadach, tj. liczących ponad 30 sztuk, do blisko 41% pogłowia bydła ogółem (w 2001 roku było to 12,8%) (rys. 6)⁴. Wzrost ten w dużym stopniu wynika ze specjalizacji gospodarstw rolnych w produkcji mleka i zwiększania stad krów mlecznych. Pamiętajmy, że produkcja mleka w Polsce po 2004 roku podlega limitowaniu (kwotowaniu) produkcji.

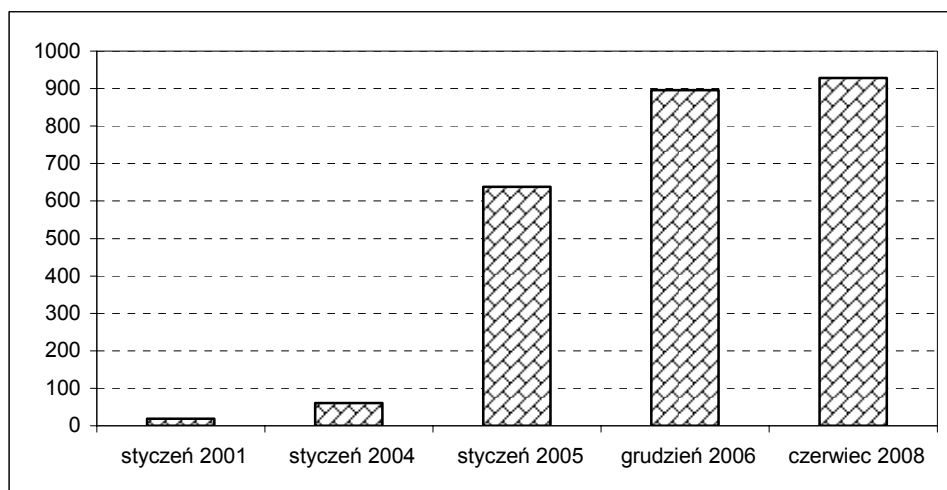
Stan dostosowania zakładów przetwórstwa produktów zwierzęcych do standardów UE

Wbrew wcześniejszym niektórym zapowiedziom, przystąpienie Polski do UE w maju 2004 roku nie spowodowało masowej upadłości zakładów przetwórstwa mięsnego w naszym kraju, ani nie zalała nas żywność z Zachodu.

Na początku 2004 roku, a więc na kilka miesięcy przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, uprawnienia do handlu z krajami UE-15 posiadało w Polsce 101 zakładów przetwórstwa mięsnego, w tym 61 podmiotów działających w sektorze mięsa czerwonego i 40 zakładów z sektora drobiarskiego. W ciągu następnych kilku lat nastąpiły bardzo istotne zmiany w tej strukturze. Uprawnienia do handlu z UE w połowie 2008 roku posiadały w Polsce 928 zakłady przemysłu mięsnego (rys. 7).

Największa dynamika procesów dostosowawczych w zakładach przetwórstwa mięsa czerwonego miała miejsce w roku akcesji do UE. W ciągu 12 miesięcy 2004 roku 10-krotnie wzrosła liczba zakładów przemysłu mięsnego z uprawnieniami eksportowymi na rynek Wspólnoty. Na początku 2005 roku było ich 638 (rys. 7).

⁴ W 2001 roku pogłowia bydła liczyło 5,7 mln sztuk, a w 2008 roku 5,8 mln sztuk (stan w czerwcu).

Rysunek 7. Zakłady przemysłu mięsnego uprawnione do handlu z krajami UE

Figure 7. Meat industry plants entitled to trade with the EU countries

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Inspekcji Weterynaryjnej oraz [Urban 2006].

Eksport mięsa czerwonego i jego produktów

Przystąpienie Polski do Unii oznaczało dla zakładów przetwórczych zniesienie ceł i otwarcie granic w handlu z krajami Wspólnoty. Wspólny rynek europejski jest podstawowym rynkiem zbytu dla polskich produktów rolno-spożywczych. Trafia tam 75-80% naszego eksportu, z czego ¾ przypada na kraje UE-15. Głównym odbiorcą naszej żywności są Niemcy. W latach 2003-2007 przychody branży mięsa czerwonego wzrosły o 48%, zaś przychody z eksportu produktów wzrosły prawie 4-krotnie. Świadczy to o konkurencyjności tego sektora przemysłu spożywczego na unijnym rynku. W 2007 roku wpływy z eksportu stanowiły już ponad 11% przychodów ze sprzedaży produktów branży mięsa czerwonego i na tym poziomie utrzymały się także w I połowie 2008 roku, pomimo niesprzyjającego kursu złotówki względem euro (tab. 3).

Tabela 3. Przychody netto oraz udział eksportu w przychodach branży mięsa czerwonego^a

Table 3. Net income and share of export in the revenue of the red meat sector

Sprzedaż, eksport	Rok					
	2003	2004	2005	2006	2007	I połowa 2008
Przychody ze sprzedaży, mln zł	14498,2	17296,4	18585,8	19983,7	21617,7	11053,7
Udział eksportu w przychodach ze sprzedaży, %	4,4	5,5	8,2	11,1	11,2	11,6

a – dotyczy przedsiębiorstw objętych sprawozdawczością finansową o zatrudnieniu powyżej 9 osób,

Źródło: obliczenia własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

Tabela 4. Handel zagraniczny wieprzowiną i wołowiną

Table 4. Foreign trade in pork and beef

Element bilansu handlowego	Rok, ilość tys. ton wbc			Rok, wartość mln EUR		
	2003	2006	2008	2003	2006	2008
Wieprzowina						
Eksport	254,5	383,3	405,1	226,2	581,4	702,2
Import	54,0	181,6	492,2	82,8	319,7	1014,4
Saldo	200,5	201,7	-87,1	143,4	261,7	-312,2
Samowystarczalność, %	110,0	110,3	95,7	x	x	x
Wołowina						
Eksport	92,5	202,9	226,0	166,5	608,0	667,0
Import	5,2	10,1	19,4	2,1	29,4	42,0
Saldo	87,3	192,8	206,6	164,4	578,6	625,0
Samowystarczalność, %	132,5	193,0	198,2	x	x	x

Źródło: [Urban 2009B].

Od czasu wejścia Polski do UE odnotowujemy wzrost eksportu produktów rolno-spożywczych z Polski. W latach 2003-2008 nasz eksport żywności wzrósł blisko 3-krotnie z 4,0 mld euro do około 11,3 mld euro, a saldo handlu zagranicznego wzrosło z 453,5 mln euro do 1491,9 mln euro [Szczepaniak 2009]. W tym okresie eksport wieprzowiny wzrósł 3-krotnie osiągając wartość 700 mln euro, a wołowiny jeszcze bardziej, bo 4-krotnie, do 667 mln euro. W 2008 roku na skutek niekorzystnych czynników makroekonomicznych, w tym m.in. mocnego złotego względem euro oraz rosnących cen żywca wieprzowego w naszym kraju, z eksportera netto wieprzowiny staliśmy się importerem netto. Ponad połowa produkowanej w kraju wołowiny jest eksportowana (tab. 4).

Wnioski

Wejście Polski do UE otworzyło nowy, duży rynek na polskie produkty rolno-spożywcze. Zniknęły bariery celne w handlu, a tym samym wyrównały się warunki konkurencji pomiędzy państwami UE.

Znaczący wzrost eksportu mięsa i jego produktów z Polski na wspólny unijny rynek po 2004 roku świadczy o konkurencyjności polskich producentów rolnych i zakładów przetwórczych.

Dodatnie saldo w obrotach mięsem i jego produktami z krajami UE wynika przede wszystkim z naszych przewag cenowych oraz jakości oferowanych produktów. Przewagi te jednak zmniejszają się, m.in. ze względu na wzrost cen czynników produkcji.

Wspólna Polityka Rolna nie ma bezpośredniego wpływu na konkurencyjność sektora mięsnego. Wpływa jedynie w sposób pośredni przez stabilizowanie cen, wykorzystując do tego przede wszystkim cła ochronne i subsydia do eksportu mięsa do krajów trzecich.

Wspólna Polityka Rolna nie wyeliminowała wahań w produkcji żywca wieprzowego zwanych potocznie „cyklami świńskimi”.

Postępuje koncentracja produkcji żywca wieprzowego, gdyż w latach 2001-2008 udział trzody chlewnej w największych stadach (powyżej 200 sztuk) zwiększył się 2-krotnie, do 28,6% pogłowia trzody chlewnej ogółem, a w mniejszych stadach odsetek ten zmalał. Liczba gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną zmalała z 876 tys. w 2000 roku do 664 tys. w roku 2007.

Po 2004 roku znacząco wzrosła liczba zakładów przetwórstwa mięsnego z uprawnieniami eksportowymi na poszerzony rynek unijny. Podmioty te musiały przeprowadzić niezbędne inwestycje, by sprostać unijnym normom i standardom produkcji.

Literatura

- Biuletyn Statystyczny GUS nr 1 (615). [2009]. GUS, Warszawa.
- Charakterystyka gospodarstw rolnych [2000-2008 passim]. GUS. Warszawa.
- Mały Rocznik Statystyczny 2008. [2008]. GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny [2001-2007 passim]. GUS, Warszawa.
- Rynek mięsa. Stan i perspektywy. [2008]. Analizy Rynkowe nr 35. IERiGŻ-PIB, ARR, MRiRW, Warszawa.
- Sektor zbożowy, mięsny i napojów. Raport PW nr 25, IERiGŻ-PIB. Warszawa.
- Szczepaniak I. [2009]: Międzynarodowa konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego. [W:] Konkurencyjność przedsiębiorstw – ujęcie mezoekonomiczne. Olsztyn.
- Urban R. [2006]: Stan głównych działów gospodarki żywnościowej po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Sektor zbożowy, mięsny i napojów. Raport PW nr 25. IERiGŻ-PIB. Warszawa.
- Urban R. [2009A]: Ocena stanu ekonomicznego przemysłu drobiarskiego, mięsnego i olejarskiego. Referat wygłoszony podczas Konferencji Komitetu Rolnictwa i Obrotu Rolnego Krajowej Izby Gospodarczej. Warszawa, 21.04. 2009 r.
- Urban R. [2009B]: Stan ekonomiczny przemysłu mięsnego. Referat wygłoszony na Krajowym Kongresie Mięsnym organizowanym przez Instytut Przemysłu Mięsnego i Tłuszczowego. Warszawa 14 maja 2009 r.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich.[2001-2008 passim]. GUS. Warszawa.